

La sala capitular del monestir de Santa Maria de Pedralbes

Joan Bassegoda Nonell

Conservador de la Reial Càtedra Gaudí. joan.bassegoda@upc.edu

Resum

L'autor d'aquest escrit va tenir l'ocasió d'intervenir a partir de 1977 en diferents obres de restauració del monestir de Pedralbes i, concretament, en l'estudi de la sala capitular, a partir del qual es van determinar, fotografiar i aixecar els plànols de la volta ogival nervada quadripartita, d'estructura mixta de nervis de pedra granítica i timpans de volta tapiada. Aquest tipus de voltes, freqüents a la Catalunya del segle XV, com ara les dels claustres de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona i Santa Maria de Lleida, es cobrien amb terrat de maó, i els carcanyols i les petxines s'omplien amb peces defectuoses d'atuell de terrissa que, a més de resistents, alleugerien les càrregues gràcies als buits de càntirs, morters o gerros. A Pedralbes es van trobar, dins dels carcanyols, peces de vidre, figuretes romanes, fragments de coral i ossos de gat que segurament feien la funció d'amulet.

Abstract

The chapter house of the Monastery of Santa Maria de Pedralbes

Since 1977, the author has had the chance to take part in several restoration projects in the monastery of Pedralbes, and specifically in the study of the Chapter House. This has led to the examination, photographing and drafting of plans for the ribbed four-part lancet arch, the structure of which is a mix of granite stone ribs with tympana of bricked vaults. This type of vault, often used in Catalonia in the 15th century as found in the cloister of the Hospital de la Santa Creu in Barcelona and that of Santa Maria in Lleida, were covered with a flat masonry roof, and the cavities, spandrels or openings were filled with defective pieces of ceramic vessels. Thus, in addition to being resilient, they lightened up the load due to the gaps in the jugs (càntirs), mortar or pitchers. In Pedralbes, pieces of glass, Roman statuettes and fragments of coral and cat bones were found within the openings, most likely placed there as amulets.

El monestir de Santa Maria de Pedralbes va ser fundat pel rei Jaume II (1268-1327) i per la seva esposa Elisenda de Montcada i de Pinós (1292-1364). A la mort del rei, Elisenda de Montcada es va recloure en el convent en una zona, considerada com a residència reial, separada de la comunitat de monges clarisses.

Després de la mort de la reina, el 1364, la residència reial retornà a la comunitat, que la destinà a cel·les de dia i a noviciat. El 1975 es va dur a terme la recuperació de la zona i es localitzà el que degué ser espai de la capella reial dedicada a Sant Nicolau de Bari. El 1992 es destinà a sala de museu, i va malmetre la restauració de 1975.

El monestir tingué una primera aula capitular a la cambra anomenada *Abadia* l'estructura de la qual, ensems que la del dormitori, capella reial i refector, és d'arcs diafragmàtics de pedra, bigues de fusta, posts i teules morunes.

Una cosina de la reina, Constança de Cardona i de Pinós, traspassada el 23 de febrer de 1326, deixà en testament 12.000 sous per a la construcció d'una nova sala capitular, però no es pogué començar fins al 1418, gairebé un segle després del llegat.

El ric arxiu del monestir he estat objecte d'estudi a la tesi doctoral d'Anna Castellano per bé que Sor Eulàlia Anzizu (1868-1916), arxivera del monestir i autora del llibre *Fulles històriques del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes* (Estampa de F. X. Altés, Sarrià, 1897), va reunir dades importants sobre l'edificació.

Però va ser concretament el 22 de gener de 1977 quan els arxivers de la catedral de Barcelona, el doctor Àngel Fàbrega i Grau, canonge i mossèn Josep Baucells, a petició de l'autor d'aquest text, escorcollaren el Manuals número 1 i 2 del notari Gabriel Forest, que comprenen els treballs i les obres des de 1414 a 1419. En dits manuals es dona compte de les activitats del beneficiat de la seu de Barcelona i administrador de Pedralbes, mossèn Francesc Pinosa. En els marges de les pàgines dels manuals hi figuren inscripcions que fan referència al contingut de la relació de despeses fetes per la comunitat.

A partir de la data referida es troba repetidament als marges la paraula "Capítol", on es fan constatar les despeses de l'obra de l'aula capitular. El 24 de gener de 1418 l'administrador pagà a Antoni Fàbregues, fuster, una partida de fusta per a la bastida. El 15 de setembre es va pagar a Guillem Abiell, arquitecte ciutadà de Barcelona, l'import d'una grossa partida de pedra treballada i sense treballar (*Lapidus operatis*). Inclouïa part de les nervadures i la clau de volta.

Aquest pagament va permetre conèixer per primera vegada el 1977 el nom de l'arquitecte autor d'obra tan notable, Guillem Abiell, del qual més endavant es parlarà amb detall.

L'11 de gener de 1419 Abiell rebé el pagament per a les vidrieres del tester i de l'ull de bou del mur lateral esquerre, i Salvador Barceló el corresponent al transport de dites vidrieres.

Pel març de 1419 l'obra devia estar en plena activitat car es contractaren quatre paletes més, Tomàs Fàbregues, Berenguer Samunta, Dalmau Serra i Pere Sala als quals es designa amb el nom medieval de *lombardus*. Foren els encarregats de pujar els murs de mamposteria i d'aparellar la volta. El nom de dos dels paletes Berenguer i Dalmau figuren incisos en el mur de l'escala que mena al terrat damunt la volta, el que significa que l'aula capitular de Pedralbes és una obra firmada.

En el Manual número 2 del notari Gabriel Forest, de 1419 a 1429, hi figuren els pagaments a Andreu Pou i Pere Blasco, socis, fusters, per serrar les grans bigues de 9,50 m de la coberta i a Pere Gilbert de Sant Just Desvern, venedor de calç, a Jaume Ribas per les cordes de subjectar les bastides, a Joan Vilà per fusta, a Guillem Calvet de Sarrià per totxos, a Guillem Triter de Pallejà per guix, a Antoni Portella, gerrer, per les olles i tupines dels carcanyols de la volta, a Pere Matas de Sants per calç i totxos per al paviment, a Pere Gilabert per més calç i a Joan Puig d'Esplugues i Antoni Patge de Santa Eulàlia de Provençana pel mateix. El 16 de juny es contractà un altre paleta, Jaume Fortuny, de Pallerols de Talavera (Segarra), bisbat de Vic.

En el curs de l'estiu de 1419 es compraren totxos a Bernat Rovira de Sarrià, teules per a la coberta a Bernat Guinard de Galté, de Sarrià, argila, sorra i fusta a Arnau Galté de Sarrià i claus de forja grans i petits per a les bigues de la coberta a Esteve Camps. Pel setembre de 1419 Guillem Abiell i el seu soci, el mestre d'obres Antoni Nató, anaren a les pedreres de Montjuïc per tal de triar 17 càrregues de pedra per a la fase final de l'obra.

Un cop enllestida l'obra d'arquitectura, el 20 de juliol de 1420, el pintor Pere Sa Closa va rebre 1.092 sous i 5 diners, a partir amb el seu soci Guillem Abiell, per la policromia i daurat de la clau de volta

que figura la Pentacosta (“*pro penalibus impingendo clavem et imaginem Beate Mariae dicta domis capituli et pro folia auri coloribus et aliis rebus*”).

D’aquesta manera a les darreries de l’estiu de 1420 s’enllestí la sala capitular de Pedralbes, obra singular del gòtic català del segle XV.

Monestir de Santa Maria de Pedralbes. Sala capitular.

Descripció de la sala capitular

És de planta quadrada de 11,50 m de costat i tres pisos d’alçada. El més baix és un semisoterrani sota del nivell del claustre, bastit amb murs de mamposteria de pedra de Montjuïc barrejada amb pedra granítica de la pedrera de darrera del monestir de Pedralbes (“*Petras Albas*”), amb un pilar de carreus al bell mig del qual arranquen quatre arcs escarcers de pedra que s’entreguen als quatre angles del quadrat, l’empenta dels quals és absorvida per uns contraforts acusats exteriorment. Entre arcs hi ha voltes de maó de pla molt rebaixades. Tan rebaixats eres els arcs i les voltes, que l’estructura caigué i va ser necessari reconstruir-la i donar un xic més de punt als arcs mitjançant un suplement d’obra de totxos mitjers, fet que ocasionà un aixecament del nivell del paviment del pis superior. Aquest semisoterrani s’utilitza per a les lliçons de catequesi.

La planta noble amb accés des del claustre és el lloc destinat a la lectura de la regla franciscana i a sala de reunions per tractar els assumptes del monestir o elegir abadessa, quan s’esqueia.

En aquest lloc majestuós la comunitat rebia cada any a l’estiu la visita dels als membres del Consell de Cent, vestits amb les gramalles vermelles, després d’un fatigós camí de més de sis hores des de la plaça de Sant Jaume a Pedralbes, tot seguint l’antic camí de Sarrià.

El conseller en cap oferia a l'abadessa el concurs de la ciutat per a la conservació i millora del monestir, antic costum que ha arribat fins avui.

El Manual de Novells Ardits registra aquestes visites amb detall. Per exemple la del 24 d'agost de 1519, festa de sant Bartomeu, apòstol quan els Consellers Carles Bellafilla, ciutadà, Miquel Setantí, donzell, Miquel Oliba, mercader i Onofre Gispert, peraire, en absència del Conseller en Cap Galceran Estrada, indispost, anaren a Pedralbes a les tres de la tarda, pregaren a l'església i parlaren amb l'abadessa Maria d'Aragó, monja agustina filla de Ferran el Catòlic, que regí el monestir de 1515 a 1519. Foren rebuts humanament a la sala capitular, on l'abadessa seia en una cadira i els visitants en sengles banca a banda i banda de la cadira o tron abacial. Després dels parlaments de cortesia Maria d'Aragó els mostrà el monestir i tot seguit tornaren al capítol, on foren obsequiats amb una collació de confitures, pastes i begudes "que segons lo temps fou molt acceptable a tots".

La sala es clou lateralment amb els característics murs gòtics, exteriorment de carreus, l'intermedi de mamposteria i l'interior de mamposteria arrebossada amb morter de calç, enguixat i perfilat simulant un fals especeig isòdom.

A l'aula capitular hi la porta d'entrada amb arquivolta de mig punt des del claustre, flanquejada per dues finestres d'arc de punta d'ametlla amb reixes de fusta d'estil renaixentista i els escuts de Pedralbes, Aragó i Montcada. A banda i banda de la porta es poden veure dos escuts amb les armes de la cosina de la reina, Constança de Cardona i de Pinós, quarterats en sautor, d'or dues pinyes de sinoble i de gules dos cards d'or, per bé que no presenten policromia.

Al tester, enfront de la porta, dues finestres ogivals i un ull de bou, amb traceria de pedra i vidrieres emplomades.

En el mur lateral dret hi un altre ull de bou amb senzilla traceria de set cercles tangents, durant molt de temps tapiat i obert el 1977 amb col·locació de sives transparents.

Als quatre angles es veuen columnes cilíndriques amb base motllurada i capitells de motius foliacis, dels qual arrenquen els quatre nervis motllurats que s'uneixen a la gran clau de volta.

Els nervis, la clau de volta i el terç inferior de les pannes, en les deu primeres filades, són de pedra granítica, mentre que la resta és de volta de maó de pla presa amb guix amb un gruix d'11 cm.

La sotavolta és visible des de l'interior de la sala per bé que l'enguixat havia estat pintat a la calç en diverses ocasions.

La part superior de la volta presenta un terrat i una coberta de pavelló amb bigues de fusta i quatre grans jàsseres recolzades als quatre angles i en un pilar central de pedra, damunt la clau de volta.

Aquest pavelló piramidal amb teules morunes a llata per canal cobreix un espai anomenat *Les Mirandes*, car ofereix una excel·lent vista sobre el claustre i la ciutat a través de les obertures que tenen un ampit sobre el que hi ha els murs angulars i dotze columnes, tres a cada façana.

L'espai entre la volta i el terrat tenia d'estar farcit d'alguna manera i es va suposar que, a l'igual que a l'església, els carcanyols haurien d'estar omplerts de gerres i morter de calç, seguint la tradició constructiva gòtica levantina.

Es practicà un forat en un dels angles del terrat i es trobaren moltes gerres, pitxers i tupines de ceràmica vidrada verda, però 40 cm més avall aparegué, amb gran sorpresa, un altra volta de maó de pla.

Per tal d'esbrinar el funcionament d'aquesta imprevista estructura es foradà la segona volta i es trobà el secret de la enginyosa i atrevida forma de construir de Guillem Abiell.

Damunt dels nervis de pedra de la volta inferior, es bastiren uns murs de totxo i morter de calç de 32 cm de gruix. Els murs presenten forma decreixent des de cada angle fins a la clau de volta, lloc en que són inexistents.

Cada un dels murs presenta dues obertures d'arc de mig punt, com si fossin portes i finestres. De fet, són forats que serveixen per alleugerir els pes dels murs, amb una solució semblant a la dels ponts romans o medievals. Tot amb tot l'estructura no es forma amb dos ponts creuats, car en arribar a la clau de volta, com queda dit, desapareixen dels murs. Això es va descobrir en practicar una cata a peu del pilar central del terrat quan es pensava que a la clau de volta hi entregarien les dovelles corresponent a les claus dels arcs dels dos ponts encreuats. Forta va ser la impressió en veure que a la clau de volta no s'hi entregaven les claus dels arcs ni cap altra cosa, senzillament la volta de maó de pla. Hi hagué un ensurt entre els tècnics que exploraven la volta perquè la teoria dels ponts encreuats desapareixia i semblava que la clau de volta no es pogués sostenir sense els corresponents estreps. En contemplar aquest fet, l'aparellador de l'obra de restauració va fugir del lloc espaordit. Amb les estructures medievals no es poden fer suposicions car sempre la solució és diferent del que imaginem els tècnics de cin-cents anys després. Això significa que l'únic i suficient suport de la clau de volta i de tota la càrrega de la teulada que hi recolza a través del pilar central, el realitzen les quatre nervadures ogivals de pedra. Pel fet d'haver foradat la volta es pogué veure la clau des d'un punt de vista inèdit i irrepetible, des de dalt en lloc des de sota.

La missió d'aquestes parets damunt dels nervis de pedra és la de suportar la segona volta de maó de pla damunt de la qual es posaren les gerres i els totxos mitgers del terrat.

El procés constructiu, que es va deduir després de moltes hores de reflexió a l'interior dels carcanyols buits, consistí en la construcció dels nervis de pedra i de les pannes de volta de maó de pla de senzillat i doblat. Damunt dels nervis es construïren els murs d'obra amb les finestres i portes, tot arrebossat amb guix. Sobre l'extradós de les pannes es col·locaren puntals de fusta assegurats amb falques que serviren de suport a les posts que formaren un tauler o xindri continu.

Sobre les posts se situà un gruix de totxos sense unir amb guix, és a dir, de peces soltes, però adjacents. Damunt d'aquests totxos, que no constitueixen estructura resistent perquè no estan units per cap mena d'aglomerant, es va fer la segona volta de maó de pla, de senzillat, presa amb guix blanc.

Un cop adormit el guix d'aquesta segona volta es pogué recuperar la fusta de les posts i puntals. La missió dels totxos sense unir va ser solament evitar que la volta de senzillat s'enganxés a la fusta. Per contra els totxos sense unir restaren fixats a dita volta de senzillat.

Pel fet de ser més cara la fusta que els totxos, l'arquitecte preferí perdre aquests darrers i recuperar la fusta. Aquesta operació es pogué comprovar en introduir-se dintre dels carcanyols, el 1977, i veure que Abiell havia deixat alguns puntals, falques i posts, com a mesura de seguretat, les quals permeteren desxifrar el misteri. Un dels puntals es conserva al Museu d'Arquitectura de la Catedral Gaudí com a testimoni del gran enginy constructiu de Guillem Abiell.

La volta de senzillat té una resistència mínima, accentuada per l'escassa curvatura, car entre la clau de volta i el mur només hi ha un desnivell de mig metre. Per tal d'augmentar un xic la seva resis-

tència l'arquitecte decidí farcir de morter de calç i gerres l'espai entre la volta i el terrat. Aquestes gerres no costaven diners, car eren peces defectuoses que els ceramistes cedien als constructors. El terrat, damunt del replenament ceràmic, es va fer amb totxos mitgers de 16 x 32 cm.

Tal com queda dit, en el centre del terrat es bastí el pilar de pedra de 60 x 60 cm, suport de la coberta piramidal. Aquesta original i agosarada estructura mereix que es faci algun comentari sobre l'arquitecte que la va concebre.

Guillem Abiell, dit *Guillemins*, arquitecte dels segles XIV i XV, era ciutadà de Barcelona. El 1410 rebé 18 florins d'or per a la construcció de la tomba de Joan de Fontelles al convent de Fra Menors. La destrucció del convent el 1837 fa que aquesta obra d'Abiell resti inconeguda.

Abans, el 1407, se li encarregà la construcció del claustre de l'Hospital de la Santa Creu, obra que durà fins al 1417 i on utilitzà un sistema de voltes semblant al del capítol de Pedralbes. Treballà també a l'església del Pi vers 1416, a l'església del Carme, a Montsió i a Sant Jaume. Va fer testament el 1419, a Barcelona, on tenia el domicili al carrer de la Portaferrixa. Va morir a Palerm (Sicília), on treballava a les obres de la catedral, el 27 de setembre de 1420.

Molt interessant és la participació d'Abiell a l'“*expertise*” de la catedral de Girona el 1416. La seu de Girona, iniciada amb tres naus, va continuar-se amb una nau única de 22,80 m de llum.

Es convocà als millors tècnics de l'època abans de decidir un canvi tan transcendental. Hi foren presents els arquitectes de les catedrals de Barcelona, Narbona i Tarragona i els de la Llotja de Mar i l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Abiell, en el seu informe manifestà que era factible continuar la catedral amb una sola nau, sempre que es construïssin uns estreps prou consistents, per bé l'església de tres naus era prou bona i segura i que, des del punt de vista de les proporcions, era més correcte la solució de tres naus. I tenia raó.

Al capítol de Pedralbes, obra de la seva maduresa, demostrà una capacitat i una imaginació que l'acredita com un dels grans constructors d'estructures gòtiques. Solament una gran experiència podia facultar a un arquitecte, en aquells temps en què el càlcul no existia, a realitzar amb un mínim de materials una construcció tan agosarada i original.

És interessant anotar el comentari d'Oriol Mestres, en la seva monografia de 1882, llegida a l'Associació d'Arquitectes de Catalunya en el cor de la mateixa església de Pedralbes, en el curs de l'excursió corporativa a la qual, per cert, assistí Gaudí. Va escriure Mestres: “Si tingués d'emetre la meva franca opinió respecte a l'arquitecte de Pedralbes, m'inclinaria en favor de Guillem Abiell, tant perquè les obres que se li deuen mereixen un gran crèdit, com perquè no puc mirar el monestir sense recordar la manera de traçar pròpia d'Abiell”.

No tenia raó Mestres pel que fa referència a l'obra iniciada el 1326, car si Abiell va morir el 1420 cal suposar que va néixer a la primera meitat del segle XIV i per tant no pogué actuar, per raons d'edat, en la primera fase de les obres, però el ben encertat ull clínic de Mestres no s'equivocà pel que fa al capítol, una de les parts més notables i millor resoltes del monestir, on comptà amb la col·laboració d'Antoni Nató.

La particular estructura del capítol de Pedralbes, el secret de la qual restà ocult des de 1420, va ser localitzada i estudiada en el curs de les obres de 1975 a 1977 sufragades pel l'Ajuntament de Barcelona i el Ministeri d'Educació i Ciència.

El 1976 es foradà el terrat i es trobaren les successives estructures, primer el paviment de totxo mitger a la mescla amb un suau pendent vers l'exterior, després el morter de calç i les gerres, la volta superior de senzillat, els totxos en sec just dessota, algunes posts i puntals de fusta del xindri i la volta de les panes de senzillat i doblat presa amb guix blanc. En l'espai buit, els murs de totxo amb portes i finestres d'arc de mig punt damunt dels nervis de la volta ogival quadripartita.

Mecànicament, la volta del capítol de Pedralbes actua més com una estructura moderna que no pas com ho podria fer una cúpula renaixentista.

La coberta de teules morunes, llates, bigues i jàsseres de fusta recolza en els murs perimetrals i en el pilar central del terrat, just damunt de la clau de volta d'1,35 m de diàmetre i 0,60 m de gruix. Aquesta clau descarrega el pes de la coberta i del pilar, calculat en unes 22 tones, sobre els nervis de pedra que s'entreguen als ronyons de la volta, que són de pedra massissa per tal d'absorbir els esforços tallants dels nervis i transmetre'ls als contraforts exteriors, situats a les cantonades. Cal tenir en compte que de contraforts només n'hi ha a la part de l'hort petit, perquè l'esforç dels dos nervis de la cara interior el recullen les bigues del claustre.

Les voltes de maó de pla que uneixen entre si els nervis no suporten altre pes que el seu propi, mentre que les càrregues de la volta de senzillat superior van a parar als murs i a les parets en forma de ponts, bastits damunt dels nervis.

Guillem Abiell i el seu soci Antoni Nató, també arquitecte i lapiscida, muntaren l'ardida estructura del capítol de Pedralbes en virtut de la seva intuïció i experiència constructiva però, per si de cas, afegiren uns detalls força interessants de cara a la manera de pensar del homes medievals.

El misteri dels carcanyols

A dintre del carcanyol buit de la volta hi deixaren una sèrie d'objectes amb els quals pensaven conjurar possibles danys a l'estructura.

Són dues petites escultures d'alabastre, romana una i hel·lenística alexandrina l'altra, trobades segurament al segle XV en les restes d'una villa romana existent en el lloc on obriren els fonaments del nou capítol. Altres fragments ceràmics romans foren trobats en el curs dels treballs de restauració d'ençà de 1977 a diferents llocs del subsòl del monestir. Les petites escultures mesuren 9 i 6 cm i a ambdues els manca el cap.

També es trobà un setrill i un petit càntir de vidre fi, amb ornament de *laticini* de pasta vítrea blanca i daurada, juntament amb diversos fragments de corall arborescent vermell, una cullera de fusta i un os de gat, a més d'alguns pinyols de cireres, prunes i clofolles d'ametlles i de nous.

L'espai buit entre les dues voltes va restar inaccessible des que es va cloure el 1420 i disposa únicament d'uns minúsculs orificis de ventilació pels quals no hi passa ni un pardal. L'emoció en penetrar per primera vegada en mig mil·lenni en un espai gòtic inviolat era indescriptible, emoció que s'incrementà en trobar els objectes referits.

El corall és, indubtablement, un amulet de bona sort, l'os de gat una protecció contra l'efecte dels terratrèmols, que es mostrà ben eficaç, car la volta del capítol de Pedralbes no va pas rebre durant

el gran terratrèmol de 1425, que causà la caiguda de la rosassa de Santa Maria de la Mar a Barcelona i de les voltes de Santa Maria de Ripoll.

Els càntirs de vidre podrien ser un testimoni de l'època en què es va fer l'obra. Precisament l'existència de *laticini* en aquestes peces va generar un canvi d'opinió dels tècnics sobre l'antiguitat de dita tècnica, car fins aleshores es creia que els *laticini* eren un invent venecià del segle XVI i el setrill i el càntir de Pedralbes són del primer quart del segle XV.

Respecte a les petites escultures, per bé que de temps pagans, se situaren a Pedralbes com a representació de sants cristians, car el més gran té un pedestal en què pintaren l'anagrama "JHS", símbol de Jesucrist.

Un altre capítol important del que es trobà a Pedralbes el formen les olles i gerres dessota del paviment del terrat i damunt dels carcanyols de la volta. Aquesta pràctica, comuna en les construccions gòtiques catalanes del segle XIV, tal com es troba a la catedral, el Pi, Santa Maria de la Mar i tanques esglésies de Barcelona, es mostra de manera diferent en el cas de Pedralbes, perquè no hi ha un replenament total dels carcanyols, sinó un zona estreta entre la solera del terrat i l'extradós de la volta.

Les gerres trobades al capítol de Pedralbes van ser classificades i numerades i ara figuren al museu del monestir. Una selecció de les mateixes va ser presentada en una exposició al Col·legi d'Arquitectes de Barcelona del 14 de maig al 1 d'abril de 1978. Són peces comunes de ceràmica vidriada verda, de gran importància de cara al coneixement de la terrissa de cuina medieval.

La tomba de la primera abadessa

El maig de 1997 es feren atentes observacions d'una làpida empotrada en el mur lateral dret del capítol. Era la de la tomba de la primera abadessa de Pedralbes, sor Sobirana Olzet, que morí el 1336. A la part superior de la làpida es veia una motllura correguda, el que va fer pensar que la làpida era solament el frontal d'un sarcòfag de pedra del que la motllura superior faria part de la tapa.

Es va picar al voltant de la làpida i aparegué el sarcòfag complet de l'abadessa Olzet que s'havia situat en una de les dues finestres de l'antiga abadia que s'obrien damunt de l'hort que ocupà, a partir de 1418 la nova sala capitular, moment en què restaren cegades les finestres.

En demolir l'envà que tancava l'antiga obertura es va trobar la tomba sencera de l'abadessa i també la configuració de la finestra, que tenia llinda recta de pedra, a la part de fora, i un capialt a dintre, i que conservava encara els forats d'empotrar la reixa damunt de l'ampit i sota del llinda. A la part de dintre, sota el capialt, hi ha els dos seients enfrontats o festejadors.

En constatar la importància de la troballa de la tomba de la primera abadessa es procedí solemnement a l'obertura del sarcòfag, acte al qual hi assistí l'abadessa Sor Pierrette Prat i el seu discretori, el notari Ramon Faus Esteve, el director dels museus d'art de Barcelona, Joan Ainaud de Lasarte, els arquitectes municipals Joaquim de Ros i de Ramis i Ignasi Serra Goday, i l'arquitecte de la restauració, Joan Bassegoda i Nonell.

Es muntà una petita bastida amb el seu corresponent tauler i l'arquitecte restaurador va donar ordre a l'encarregat de l'obra d'obrir la tomba aixecant la tapa. L'encarregat, Andrés Segura, de

l'empresa Francisco Closa Alegret, va preguntar ingènument: “¿Lo hago igual que el otro día?”. Es produí un silenci un xic anguniós perquè tothom creia que la tomba no havia estat oberta abans, cosa que la curiositat de l'arquitecte i de l'encarregat no havia pogut evitar. La pregunta quedà sense resposta i els presents pujaren per torn a la bastida per observar l'interior de la tomba, on veieren el crani de sor Sobirana, unes deixuplines i restes del seu hàbit.

Aprofitant el buit de la finestra que restà cega per la part de l'abadia, es muntà el sepulcre de l'abadessa Olzet, que als laterals presenta l'escut heràldic de dita senyora, on l'or figura un arbre (una alzina) arrencat de sinoble. Dos d'aquests escuts flanquegen la làpida frontal i no conserven la policromia original que en els escuts laterals s'ha mantingut.

La teulada del capítol

La coberta de pavelló damunt del terrat del capítol va ser restaurada per l'Ajuntament de Barcelona a partir del mes de gener de 1988 amb projecte de l'arquitecte Josep Miquel Casanova. L'empresa constructora va ser F. Closa i l'arquitecte de l'empresa Javier Asarta Ferraz, mentre que l'encarregat va ser Joan Jordà i el fuster Josep Ruiz Díaz. Es canviaren les quatre jàsseres per altres de fusta de melis procedents de les obres del convent dels Àngels. Les bigues i corretges són noves, de fusta de pi, i les teules a llata per canal, en part aprofitades i, en part fetes de bell nou.

La sala capitular de Pedralbes està integrada en el museu del monestir i és visitable, ensems que el claustre, abadia i refetor.

L'espai del capítol

El claustre de Pedralbes és extremament lluminós a conseqüència de les seves generoses mides. Les quatre ales que l'envolten amb les seves columnes, arcs de punta d'ametlla i trespols de bigues i posts de fusta tenen una llum més tènue i dolça que la del espai central obert. Des d'aquest lloc de mitja llum es pot entrar, salvant el desnivell de tres graons, a l'interior de la sala capitular. L'efecte és realment majestuós. La penombra, més accentuada que a les ales del claustre, només es alleugerida per l'escassa llum que penetra per l'ull de bou i les dues finestres amb vidrieres emplomades amb predomini del blau i del vermell de tons pujats del tester, per la porta i les dues finestres que donen al claustre i per l'altre ull de bou situat al mur de la dreta.

En un cert moment es construí una dependència a l'exterior del capítol que va cegar l'ull de bou lateral. Desapareguda la construcció externa restà en el seu lloc l'envà que tancava l'ull de bou fins que va ser obert el 1977.

L'efecte de l'entrada de llum per aquell forat circular amb la traceria dels set cercles, qui sap si un símbol dels set segells del llibre que descriu el capítol cinquè de l'Apocalipsi, causà un gran impacte visual. Quan entrà la claror per l'ull de bou descegat, es pogué entendre que aleshores la sala capitular tenia la llum que l'arquitecte Abiell havia imaginat, ni més ni menys, justa la il·luminació

per definir amb tota claredat l'espai intern, el solemne volum cúbic de la sala, capçat amb la l'agradosa forma de la volta ogival nervada on el nervis de pedra es disparen cap a la clau de volta i les panes lliscades de guix blanc semblen veles llatines de barca inflades suaument pel vent.

Al bell mig la gran clau de volta i el seu entorn decorat formen un esclat de color amb les imatges de la Mare de Déu, el apòstols i el colom de l'Esperit Sant; la decoració cromàtica del tambor o cilindre de la clau amb uns dibuixos curvilinis que semblen expressionistes, i part dels nervis pintats simulant el cap i part del cos d'una serp o dragó, entre les quals es representen uns caps de lleó. Tot un esclat de color voltat de les blanques i suaus superfícies de les voltes.

En el tester, entre les dues finestres, amb vidrieres antigues i dessota de l'ull de bou de traceria flamígera, hi ha la Mare de Déu del Capítol, una imatge de pedra policromada recolzada en un permòdol i capçada per un dosser esculturat. Imatge amb fama de miraculosa, car quan la Setmana Tràgica de juliol de 1909 els revolucionaris no entraren al monestir de nit en veure llum al capítol. Uns senzills llums d'oli que les monges deixaren encesos al costat de la figura de la Verge quan els calgué deixar el monestir, feren pensar als escamots incendiàries que dintre del monestir devia haver-hi alguna força armada de protecció.

En tornar al monestir, el 10 d'agost, la comunitat pogué comprovar que els llums d'oli encara cremaven. Sor Eulàlia Anzizu (1868-1916), arxivera, historiadora i poetessa de Pedralbes va compondre uns Goigs que cada any, el 10 d'agost, canten les monges a la sala capitular.

Al capítol de Pedralbes hi concorren l'obra d'un gran arquitecte de la primera meitat del segle XV, el record de les solemnes visites reials o dels consellers de Barcelona, el fet miraculós que preservà tot el monestir de la fúria iconoclasta de 1909 i també el ressò d'uns senzills i pietosos goigs, obra d'una il·lustrada i santa monja del mateix monestir. En conjunt, un lloc de santedat, de saviesa arquitectònica medieval, de poesia mística, d'història i tradició dintre del seràfic orde de santa Clara d'Assís.

Els goigs de la Mare de Déu del Capítol

Les poesies de Sor Eulàlia Anzizu i Vidal foren recollides en un petit volum en octau, l'any 1919, pel canonge ardiaca de la catedral de Vic, Jaume Collell i Vancells, el qual va escriure una biografia de l'autora dels versos. El llibre no inclou els Goigs de la Mare de Déu del Capítol o dels Desemparats que tampoc figuren en cap altra edició de les obres de Sor Eulàlia. Per aquesta raó sembla prudent cloure aquest treball amb aquests senzills versos de la mare Anzizu per primera vegada publicats.

GOIGS DE LA MARE DE DÉU DELS DESEMPARATS
que es canten a la sala capitular del Reial Monestir de Santa
Maria de Pedralbes el 10 d'agost.

Agraïdes, Verge Maria,
cantem vostres bondats;
puix sempre trobem empar
en Vós, els desemperats.
Nostres mals foren tan grans
i fou tal nostra dissort
que esglaià sols esmentar
aquell jorn de trist record.

Agraïdes, Verge Maria...

En eixir de la clausura
defallides, sospirant,
en penyora de fe pura
deixàrem llànties cremant.

Agraïdes Verge Maria...

Perquè del cert bé sabiem
que, posada a defensar,
nostre convent salvaríeu
i no el podrien cremar.

Agraïdes Verge Maria...

D'enyorança gemegàvem
suplicant-vos dia i nit
ens lliuràssiu de les flames
i d'un temps tan afligit.

Agraïdes Verge Maria...

I com Vós, oh excelsa Verge,
Reina sou de la dolçor
escoltàreu les pregàries
mitigant nostre dolor.

Agraïdes, Verge Maria...

Per vostres mans sobiranes
vingué l'auxili del cel,
puix a Déu vostres pregàries
li són dolces com la mel.

Agraïdes, Verge Maria...

I jamai podrà negar-se
a vostra gran dignitat
Jesucrist, qui, en dir-vos Mare,
vos féu Mare de pietat.

Agraïdes, Verge Maria...

Puix si Ell és Sol de justícia
Vós sou Lluna resplendent,
que a la terra els raigs envia
de sa llum indeficient.

Agraïdes, Verge Maria...

Als que us amen i serveixen
no els deixeu sense consol;
bé ho em vist, oh dolça Mare
en nostre major condol.

Agraïdes, Verge Maria...

No basten nostres pecats
per deturar vostre amor;
Més, oh Mare, els temps passats
hem de reparar amb fervor.

Agraïdes Verge Maria...

Amb fervor i agraïment
per mercè tan senyalada
Vós, oh Mare estimada!,
gardeu sempre aquest convent.